

УДК 34:001.102:004:343.22]:355.271

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.03.2>

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЦИФРОВИХ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВ ЗАСУДЖЕНИХ В УСТАНОВАХ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Денисенко К.В.,

кандидат наук з державного управління, доцент,
доцент кафедри адміністративного,
цивільного та господарського права і процесу
Академії Державної пенітенціарної служби
<https://orcid.org/0000-0002-9637-1361>

Борко І.С.,

курсант 137 навчальної групи юридичного факультету
Академії Державної пенітенціарної служби
<https://orcid.org/0000-0002-3397-0121>

Денисенко К.В., Борко І.С. Забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань в умовах воєнного стану.

Стаття присвячена аналізу забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань, а також розробці шляхів удосконалення механізму реалізації зазначених прав в умовах воєнного стану. Підкреслюється, що створення посади омбудсмена, функціонування правозахисних організацій, прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання прав людини в різноманітних сферах суспільного життя свідчать про формування людиноцентричного середовища в українському суспільстві. Україна прогресувала в частині формування прав людини, однак 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної та незалежної України, яке супроводжувалось цілеспрямованим порушенням державою-агресором прав людини українських громадян. Це крок «назад» у побудові вільного та демократичного суспільства, де права людини, зокрема засуджених до позбавлення волі, не тільки закріплені на законодавчому рівні, але і належним чином реалізуються на практиці.

Російські окупанти систематично порушують норми міжнародного законодавства, створюючи перешкоди для повноцінного та вільного використання мережі Інтернет громадянами України та підключаючи їх до російських провайдерів. У таких випадках, Державна служба спеціального зв'язку та інформації України рекомендує підключатися до операторів окупантів лише через систему VPN. Засудженим заборонено користуватися цією системою, проблема забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в умовах воєнного стану потребує

особливої уваги.

Авторами акцентовано увагу на доцільності розробки організаційно-правових засад забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань, що діють під час воєнного стану.

Ключові слова: права людини, повномасштабне вторгнення, збройна агресія, Міністерство юстиції України, мережа Інтернет, кібератака, система VPN.

Denysenko K.V., Borko I.S. The security of digital and information rights of condemnes in institutions of the execution of punishments at the terms of martial law.

This article is dedicated to the analysis of the security of digital and information rights of condemnes in institutions of the execution of punishments and also to the creation of ways of the improvement of the mechanism of the realization these rights at the terms of martial law. We emphasize that the creation of the position of the ombudsman, functioning of human rights organizations, the adoptions of the chain of normative legal acts which are directed for regulating of human rights in different fields of social life testify to the formation of a human-centered environments in Ukrainian society. Ukraine progressed in the part of the formation human rights but at the 24-th of February 2022 year russian federation started a full-scale invasion of the territory of sovereign and independent Ukraine and which was accompanied by a purposeful violation of human rights of Ukrainian by the aggressor state.

It is the step «backwards» in the formation of free and democratic society where human rights, in particular rights of condemnes, are fixed at the legislative level and also properly implemented in practice.

Russian occupants systematically break international law and make obstacles to full and free use of the Internet by citizens of Ukraine and connect them to Russian providers. In these situations the State Security of special communications and information protection of Ukraine recommends to connect to occupant`s providers only by a system of VPN. Condemns are prohibited from using of the system of VPN, so the problem of the security of digital and information rights of condemns at the terms of the martial law needs special attention.

Authors focus the attention on the creation of organization and law basics of the security of digital and information rights of condemns in institutions of the execution of punishments that will operate during the martial law.

Key words: human rights, the full-scale invasion, the armed aggression, the Ministry of justice of Ukraine, the Internet, the cyber attack, the system of VPN.

Постановка проблеми. Належна та ефективна реалізація прав людини є однією з невід'ємних ознак побудови правової, демократичної та соціальної держави. Повсякчас боротьба за права людини в Україні супроводжувалась трансформацією суспільства, актами громадянської непокори, загостренням геополітичної ситуації та неодноразово ставала приводом для революцій, зміни правлячої еліти, переосмислення цінності індивіда в соціумі.

Створення посади омбудсмена, функціонування правозахисних організацій, прийняття низки нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання прав людини в різноманітних сферах суспільного життя свідчать про формування людиноцентричного середовища в українському суспільстві. Україна прогресувала в частині формування прав людини, однак 24 лютого 2022 року російська федерація розпочала повномасштабне вторгнення на територію суверенної та незалежної України, яке супроводжувалось цілеспрямованим порушенням державою-агресором прав людини українських громадян. Разом з тим, необхідно визнати, що наявність вищеокресленого – це крок «назад» у побудові вільного та демократичного суспільства, де права людини, зокрема засуджених до позбавлення волі, не тільки закріплені на законодавчому рівні, але і належним чином реалізуються на практиці.

Стан опрацювання досліджуваної проблематики. Окремі аспекти реалізації прав засуджених в установах виконання покарань досліджували такі вчені, як: К.А. Автухов, І.М. Василюк, Т.А. Денисова, О.І. Іваньков, О.Г. Колб, О.В. Лисодед, О.С. Пироженко, А.М. Сікун, Л.П. Шумна та ін. Поряд з цим, проблематика забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань в умовах повно-

масштабного вторгнення російської федерації на територію України не була предметом наукового дослідження.

Метою статті є аналіз забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань, а також розробка шляхів удосконалення механізму реалізації зазначених прав в умовах воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. Питання ефективного забезпечення цифрових та інформаційних прав людини, із початком збройної агресії російської федерації на території України, кожного дня набуває все більшої актуальності. Російські хакери все частіше вдаються до кібератак сайтів органів державної влади та місцевого самоврядування, які є єдиним джерелом достовірної й офіційної інформації, а також до розсилки листів на електронні пошти, відкривши які, громадян може спіткати витік їхньої конфіденційної інформації.

Зокрема, російські окупанти систематично порушують норми міжнародного законодавства, створюючи перешкоди для повноцінного та вільного використання мережі Інтернет громадянами України та підключаючи їх до російських провайдерів. У таких випадках, Державна служба спеціального зв'язку та інформації України рекомендує підключатися до операторів окупантів лише через систему VPN.

З огляду на те, що засудженим заборонено користуватися цією системою, проблема забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в умовах воєнного стану потребує особливої уваги.

Особливо від неправомірних дій окупантів страждають тимчасово окуповані території, де, за даними Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, 30 травня 2022 року українські оператори мобільного зв'язку, інтернет-послуг та телефонії почали фіксувати спочатку перебої, а потім і повне відключення зв'язку в Херсонській області. Відповідно до отриманої від компанії інформації відбулося втручання представників окупаційного режиму в роботу обладнання – відключення живлення обладнання, від'єднання кабелів тощо. Наразі жителі регіону залишилися без українського мобільного зв'язку та доступу до інтернету, а також без можливості здійснити національні та міжнародні дзвінки, використовуючи стаціонарні телефони [1].

Після повномасштабного вторгнення частина установ виконання покарань опинилися в оточенні, окупації або на території ведення бойових дій, і як наслідок – представники національного превентивного механізму втратили можливість здійснювати відвідування таких установ задля моніторингу дотримання прав та свобод засуджених та відповідно надавати пропозиції омбудсмену щодо вжиття заходів парламентського контролю з метою їх забезпечення.

Заступниця Міністра юстиції України, Олена Висоцька повідомила, що за останніми даними, що в нас були, близько трьох тисяч людей на тимчасово окупованих територіях перебувають у місцях несвободи [2]. Ці засуджені стикаються із грубим порушенням норм національного та міжнародного законодавства, а також прав людини, зокрема цифрових та інформаційних.

Так, згідно із Європейськими пенітенціарними (в'язничними) правилами пунктом 24.1. ув'язненим необхідно дозволяти максимально часто спілкуватися поштою, по телефону або в інші способи спілкування зі своїми родинами, іншими особами та представниками зовнішніх організацій. У пункті 24.10. вищезазначеного нормативно-правового акту вказано, що ув'язнені мусять мати можливість регулярно одержувати інформацію про суспільні події, отримуючи за передплатою або читаючи газети, періодичні видання та інші публікації, а також по радіо або телебаченню, за винятком, коли в окремих випадках судовий орган визначає конкретну заборону на певний період [3].

У статті 5 Закону України «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» передбачено, що Україна вживає всіх необхідних заходів щодо гарантування прав і свобод людини і громадянина, передбачених Конституцією та законами України, а також міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, усім громадянам України, які проживають на тимчасово окупованій території. Основними напрямками захисту прав і свобод цивільного населення на тимчасово окупованих територіях є: захист основоположних політичних і громадянських, економічних, соціальних, культурних та інших прав і свобод людини; забезпечення доступу до закладів освіти та засобів масової інформації України тощо [4]. Поряд з цим, як показує практика, адміністрація виправних установ, які знаходяться на окупованих територіях, не має технічної можливості реалізувати вищезазначені права осіб, які перебувають в установах виконання покарань. Зокрема, після повномасштабного вторгнення збільшилась кількість звернень до органів державної влади від родичів та захисників на предмет уточнення місцеперебування засуджених, які відбувають покарання в кримінально-виконавчих установах на окупованих територіях. Повна ізоляція від зовнішнього світу засуджених негативно позначається на їх виправленні та ресоціалізації.

Під час війни засуджені особливо потребують забезпечення цифрових та інформаційних прав. Підтримка зв'язку із рідними та близькими, отримання суспільно-важливої інформації, події державного значення є необхідними для кожної

людини. Державна кримінально-виконавча служба України діє на підставі принципу гуманізму, поваги та дотримання прав людини і громадянина, тому доцільним вбачається створення засад забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань в умовах воєнного стану.

Ще однією причиною чому важливим є забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених під час воєнного стану це наявність можливості збору інформації про порушення прав засуджених в установах виконання покарань. Так, 25 травня 2022 року Міністерство юстиції України запустило проєкт «Скажи правду». Це платформа для ефективного збирання та оброблення інформації про порушення прав людини Російською Федерацією. Повідомлення про такі порушення приймаються на Єдиному національному порталі зі збору фактів порушень прав людини російською федерацією в Україні (далі – Портал) 24/7. На цьому порталі кожен, хто постраждав від дій окупантів, може подати заявку та розповісти власну правду, яку почує весь світ. Працює платформа відповідно до міжнародних стандартів, тому постраждалим та свідкам гарантується захист і збереження персональної інформації. Жодне свідчення не залишиться поза увагою! [5].

У Наказі Міністерства юстиції України «Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань» від 28 серпня 2018 року № 2823/5 зазначається, що засуджені мають право користуватися глобальною мережею Інтернет відповідно до Порядку організації надання засудженим доступу до глобальної мережі Інтернет, затвердженого наказом Міністерства юстиції України від 19 жовтня 2017 року № 3233/5, а також, що засудженим можуть надаватися й інші права, реалізація яких не суперечить меті покарання, порядку і умовам виконання та відбування покарання [6].

Засуджені в установах виконання покарань мають право користуватися мережею Інтернет, відвідувати спеціально визначені веб-сайти, здійснювати відео- та аудіодзвінки через спеціально визначені програми та у спеціально визначеному порядку, що сприяє недопущенню здійснення ними неправомірних дій.

Висновки. Відтак, з огляду на вищезазначене, на нашу думку, доцільною є розробка організаційно-правових засад забезпечення цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань, що діятимуть під час воєнного стану. Потрібним є доповнення нормативно-правових актів нормами, що передбачають можливість засуджених, які знаходяться на окупаційних територіях, підключення до операторів окупантів через систему VPN. Окрім цього, залишається потреба у створенні засад

забезпечення кібербезпеки засуджених під час воєнного стану.

Доречним також вважаємо удосконалення програми, через яку співробітники оперативного відділу установи виконання покарань здійснюють контроль за діями засуджених в Інтернеті, функцією кіберзахисту, щоб засуджені мали мінімальні ризики стати жертвою кібератак хакерів російської федерації або жертвами російської пропаганди під час війни.

Для реалізації вищевказаного на практиці, необхідно є співпраця Міністерства юстиції України із Міністерством цифрової трансформації у сфері захисту цифрових та інформаційних прав засуджених в установах виконання покарань в умовах воєнного стану.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Російські окупанти відключили зв'язок на півдні України : веб-сайт Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України. URL: <https://cip.gov.ua/ua/news/rosiiski-okupanti-vidklyuchili-zv-yazok-na-pivdni-ukrayini> (дата звернення 01.06.2022).
2. Є небезпека залучення до бойових дій в'язнів на тимчасово окупованих територіях - Мін'юст : веб-сайт UA: українське радіо. URL: <http://www.nrcu.gov.ua/news.html?newsID=98804> (дата звернення 03.06.2022).
3. Європейські пенітенціарні (в'язничні) правила від 12.11.1987 р. Дата оновлення 11.01.2006. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_032#Text (дата звернення 01.06.2022).
4. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15.04.2014 р. № 1207-VII. Дата оновлення: 07.05.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-18#Text> (дата звернення 03.06.2022).
5. Валерія Коломієць: Мін'юст запустив проєкт «Скажи правду», щоб зібрати докази порушення прав людини окупантами та покарати рф у суді : веб-сайт Міністерства юстиції України. URL: <https://minjust.gov.ua/news/ministry/valeriya-kolomiets-minyust-zapustiv-proekt-skaji-pravdu-schob-zibrati-dokazi-porushennya-prav-lyudini-okupantami-ta-pokarati-rf-u-sudi> (дата звернення 03.06.2022).
6. Про затвердження Правил внутрішнього розпорядку установ виконання покарань : наказ Міністерства юстиції України від 28.08.2018 р. №2823/5. Дата оновлення: 08.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1010-18#n247> (дата звернення 01.06.2022).